

NÄR BAKSIDAN SKA BLI FRAMSIDA

2013-01-09

Av: Movium

Oskarshamn ska bygga ut staden i sin gamla industrihamn. Ambitionen är att låta staden möta vattnet. Området ska befolkas och berikas med stadsliv. Men oskarshamnsborna är inte vana vid att leva stadsliv vid vattnet, och kommunen vill inte riskera att få vackra men döda områden. Hur ska man få oskarshamnsborna att se den nya stadsdelen som en tillgång?

Här handlar det om att inte rusa iväg i planeringen utan mejsla fram kommunens gemensamma vision. Vad vill man göra tillsammans?

I det arbetet måste var och en distansera sig från sin egen idealbild av staden och ödmjukt ta ett steg tillbaka.

Oskarshamns kommun har fått pengar från Naturvårdsverket för att sanera sin hamn. Det är Sveriges största saneringsprojekt. Av saneringens muddermassor skapas nytt land, vilket möjliggör en flytt av hamnens nuvarande verksamhet till ett läge längre ut i hamnen. När hamnverksamheten flyttar frigörs centrala landytor där Oskarshamn planerar att bygga en helt ny stadsdel. Ambitionen är att låta staden möta vattnet på ett sätt den inte gjort tidigare, och öppna områden som aldrig varit åtkomliga för medborgarna.

Landområdena har frigjorts i etapper. Färjeterminalen, där färjan till Gotland går, flyttar 200 meter längre ut i hamninloppet 2017/18 och frigör därmed ett stort område. Många av hamnens industriverksamheter har avvecklats, vilket också lämnar plats för någonting nytt och ännu oprövat.

Dessutom kommer alltså sediment från saneringen att bilda nytt land. Vissa av dessa nya landområden kan släppas till staden. De frigjorda ytorna ligger intill varandra och det potentiella omvandlingsområdet har fått en total landyta på cirka 20 hektar, varav kommunen äger cirka 15 hektar.

– Storheten i projektet har så långsamt gått upp för oss här på kontoret. Vi har förstått att det är ett väldigt stort område vi har att arbeta med, säger Erik Hjertqvist, landskapsarkitekt och planarkitekt på samhällsbyggnadskontoret, som leder projektet.

Oskarshamn har 26 000 invånare. Några industrier lever kvar i hamnen och ska så göra, eftersom Oskarshamns roll i regionen är att vara motorn i tillverkningsindustrin. Oskarshamns hamn är dessutom klassat som riksintresse för sjöfarten och är en viktig del av stadens identitet.

– Historien som betydelsefull hamn- och industristad är man stolt över och ska så vara, menar Erik Hjertqvist.

30–30

Kommunens vision lyder 30-30, det vill säga målet är att ha 30 000 invånare år 2030. Kommunen växte med ett par personer förra året. Kalmar län tappar stadigt befolkning. Städerna försöker låta bli att konkurrera utan samverkar istället för att växa tillsammans.

- Vi får verkligen kämpa. Men Oskarshamn ska bli en ännu mysigare stad att vara och bo i, med vattenkontakt speciellt inne i staden, säger Erik Hjertqvist.

Att vara en stad vid vatten är ett starkt konkurrensmedel i kampen om att locka medborgare till regionen, tror han. Beslutet att bygga en ny stadsdel fattades i höstas. Planeringen började i år.

- Detta är det största stadsutvecklingsprojekt som Oskarshamn någonsin har stått inför, eller kommer att stå inför inom överskådlig tid. Vi har en utbyggnadsresurs för flera decennier framöver. Det är fantastiskt – det är det mest attraktiva läget i hela Oskarshamn, säger Erik Hjertqvist och tillägger:

- Vi är fem planerare, alla relativt unga, och det är viktigt att vi arbetar nära varandra. Vi har ingen erfarenhet av att arbeta med så stora projekt men vi är bra på att samarbeta. Det är vår styrka.

Erfaren person

Det kommunen behövde i detta läge var en erfaren person utifrån, som kunde stötta planerarna och lotsa dem fram under projektets inledningsfas.

Eftersom Erik Hjertqvist och hans kollegor inser att det är det offentliga rummen och anknytningen till vattnet som kommer att vara attraktionskraften i den nya stadsdelen, var det en kunnig person med erfarenhet från att arbeta med stadskvaliteter i de offentliga rummen man sökte. Man vände sig till landskapsarkitekt Thorbjörn Andersson, Sweco, och bad honom bli deras projektlots.

Stadsutvecklarna hoppas att den nya stadsdelen ska komplettera den gamla staden utan att konkurrera ut Oskarshamns centrum som nav, mötesplats och naturliga val för shopping.

Här handlar det om att finna en ny idé för stadsdelen, som kompletterar den gamla staden och tillför någonting annat. Kanske är det kulturen som ska vara tongivande, funderar Erik Hjertqvist. Kulturella målpunkter är en idé han och hans kollegor funderar kring, liksom vattenknutna upplevelser.

Blandning ger trivsel

Men att bygga en ny stad innebär inte automatiskt att det blir en populär stad, som lyckas etablera sig hos medborgarna med en gång. Det kan vara på sin plats att erinra sig att det tog flera år innan lägenheter började säljas i den idag så populära stadsdelen Västra Hamnen i Malmö.

- Det är inte helt lätt. För att skapa identitet krävs något speciellt, som i och för sig hamnbassängen erbjuder, och för att skapa trivsel krävs blandning. Verksamheter, arbetsplatser, kultur, service och bostäder. Sådant tillkommer inte över en natt. Exemplet Västra Hamnen visar tydligt på det. Det är en lång resa, där man varligt får ta steg för steg, säger Thorbjörn Andersson.

När stadsutvecklarna på plankontoret i Oskarshamns kommun tog kontakt med honom berättade de att de ville ordna en arkitektävling. Men de ville veta hur man gör. Thorbjörn Andersson skulle kunna fungera som ett bollplank i diskussionerna, tänkte man sig, han med sin erfarenhet måste ju veta hur det går till.

Arkitektävling

– Jag berättade att min erfarenhet av tävlingar är att de måste förberedas väl. Först måste staden fråga sig vilken slags stad man vill ha och beskriva de värden man är ute efter. När man väl bestämt det kan man bättre dirigera de deltagande arkitekterna. Om det å andra sidan inte finns direktiv att gå efter blir resultatet av en arkitektävling inte bättre än vad tävlingsprogrammet är.

Kommunen måste börja med att definiera vad man vill göra tillsammans, poängterar han.

– Och i det arbetet måste alla ta ett steg bakåt från sin personliga idealbild. En stad är alltid en kompromiss. Vad som är magiskt med staden är att den utgör en tolkning av hur man kan leva och verka tillsammans. Det är en process att få medborgarna att delta i den kompromissen.

Thorbjörn Andersson föreslog kommunen att han skulle ta med en kollega – det är bra att vara två; den ene pratar medan den andre noterar.

– Så har vi gjort förut när vi arbetat med torg och parker i olika kommuner. Vi sätter oss i knät hos beställaren, bor på platsen, skissar, lyssnar, pratar, presenterar och träffar så många som möjligt så mycket som möjligt. Vår idé är att dag ett ska de pumpa oss fulla med information och vi ställer besvärliga frågor tillbaka som de kanske inte hört tidigare. På kvällen skissar vi och sammanställer.

Dag två bjuder bjuds allmänhet, politiker och tjänstemän från olika förvaltningar in.

– Och så kastar vi, likt en bumerang, tillbaka vad vi lärt oss, och tillsammans ser vi på projektet igen. Då ska man dels kunna känna igen sig men också finna nya tankar. Det har nästan blivit som en metod för oss att arbeta på det sättet.

Så gick det också till i Oskarshamn. Thorbjörn Andersson och hans kollega PeGe Hillinge åkte dit och upprättade under två dagar ett litet kontor på ett hotellrum.

En process har nu satts igång i staden.

– Vi glömmer i regel bort att vi som jobbar åt många kommuner oftast har att göra med ganska ovana uppdragsgivare. Ett sådant här projekt gör man i en stad som Oskarshamn bara en gång. Ytterst få kommuner i Sverige är stora, och därför är man kanske inte alltid så van vid omfattande stadsutvecklingsarbete. Vi som reser runt hela tiden, däremot, har varit med i åtskilliga upphandlingar, tävlingar och projekt.

Samtidigt har kommunala planerare en stor erfarenhet av sin egen kommun. Det vet de som kommer utifrån kanske inte alltid så mycket om.

– De där två bitarna måste vi hjälpas åt att sätta ihop och då kan det bli bra, säger Thorbjörn Andersson.

Det blev alltså en metod för dialog och samordning Oskarshamn fick av landskapsarkitekterna på Sweco.

Samarbete inom kommunen

– En fördel med vår metod är att vi får igång ett samarbete även inom kommunen. Det är generellt sett inte givet i alla kommuner att tjänstemän från olika förvaltningar pratar med varandra, man har oftast fullt upp med eget. I ett sådant här

projekt samlas vi alla kring ett gemensamt bord, och alla bidrar med sina aspekter vad de tycker är viktigt för framtidens stad.

En arbetsmetod som denna, när landskapsarkitekten kommer in som samtals- och processledare, är kraftfull, menar Thorbjörn Andersson. Istället för att jobba i två lag arbetar man i ett.

– Vi åker till dem, det visar att vi bryr oss om deras projekt. Och de bryr sig om vad vi kan bidra med. Vi blir ett samlat team, inte uppdelat på en beställare och en utförare.

Landskapsarkitekter är vana vid att jobba med olika förvaltningar i en kommun; teknik, samhälle, park, kultur, handel och fritid, och är intresserade av hela den urbana utvecklingen, inte bara av de enskilda husen.

– Vi är vana vid att prata med personer som står för olika intressen och att hjälpas åt att jämka ihop dem. Man kan säga att vi pratar mer om staden som en offentlig miljö än de enskilda träden som ska stå där. Eller husen, för den delen.

Inspirationsföreläsning

Thorbjörn Andersson höll en inspirationsföreläsning i Oskarshamn för att få in alla inblandade på samma spår. Han talade om stadskvalitet i ett större perspektiv, inte om var parkeringsplatserna ska ligga eller var husen ska stå.

Det är vi människor som ska vistas i städerna, poängterade han och gav olika omvärldsperspektiv med exempel från bland annat New York, Shanghai, Malmö och Jönköping, städer som arbetat med begreppet stadskvalitet.

Hur ser utsikterna då ut för att projektet ska lyckas i Oskarshamn?

– Det måste finnas en övergripande idé att gå på. Något som ger energi. Det här är en uppgift som få svenska städer har stått inför, en dubbling av staden, något av ett småländskt Brasilia! Man har två kilometer havskontakt vid kaj men ingen som bor där, vilket utgångsläge!

Men man måste ta små steg framåt, lita på sina duktiga tjänstemän och inte bara lämna åt politikerna att ta hela ansvaret för utvecklingen, betonar han.

– Jag tror det är bra att man har valt att ta inspiration utifrån, men också att kommunens egen projektledare är landskapsarkitekt.

Och vad ska vi göra härnäst? undrar man nu i Oskarshamn. Det är inte Thorbjörn Andersson heller riktigt säker på, men han tror det är viktigt att kommunen tar några till steg i processen innan man sätter igång en tävling.

– Kanske blir det en arkitekttävling så småningom, men vi måste jobba med att formulera alla frågorna innan vi ber om svaren. Vi behöver hålla varandra i handen ett tag till.

Kommentar:

LANDSKAPSARKITEKTENS TID ÄR NU

När Bomässan Bo01 i Västra Hamnen i Malmö hölls 2001 blev den startskottet för en ny stadsdel. Men det var nog sista gången man kunde säga: Välkomna, detta har vi gjort åt er. Idag handlar stadsbyggnad istället om processer, det vill

säga människor måste få vara med och skapa sin egen livsmiljö, annars känner de sig överkörda.

Allt fler landskapsarkitekter arbetar på strategisk nivå i sina respektive kommuner, eller har rollen som projektledare för omfattande stadsomvandlingsprojekt. Det är intressant och säger någonting om landskapsarkitektens roll och kompetens.

Det är landskapsarkitekternas tid nu. Det är landskapsarkitektens styrka att ha kunskapen som krävs i stadsutvecklingsprojekt, där det handlar om att arbeta med kvaliteter i hela miljöer, i de offentliga rummen, i städerna. Det är en yrkeskår som är utbildad i att se platsers kvalitet, och därmed kan finna lösningarna på hur en stad kan skapa sin identitet och vad som gör städer intressanta att bo och leva i. Landskapsarkitekter kan gestaltning.

Men får landskapsarkitektstudenter tillräcklig utbildning i att vara projektledare?

Blivande landskapsarkitekter behöver rustas med all nödvändig kunskap så att de känner sig riktigt trygga i sin yrkesroll i att vara drivande projektledare för stora stadsomvandlingsprojekt, så att de kan nappa åt sig de intressanta och mest prestigefyllda uppdragen, som idag handlar om att utveckla hållbara städer. För det är definitivt där landskapsarkitekter behövs idag.